

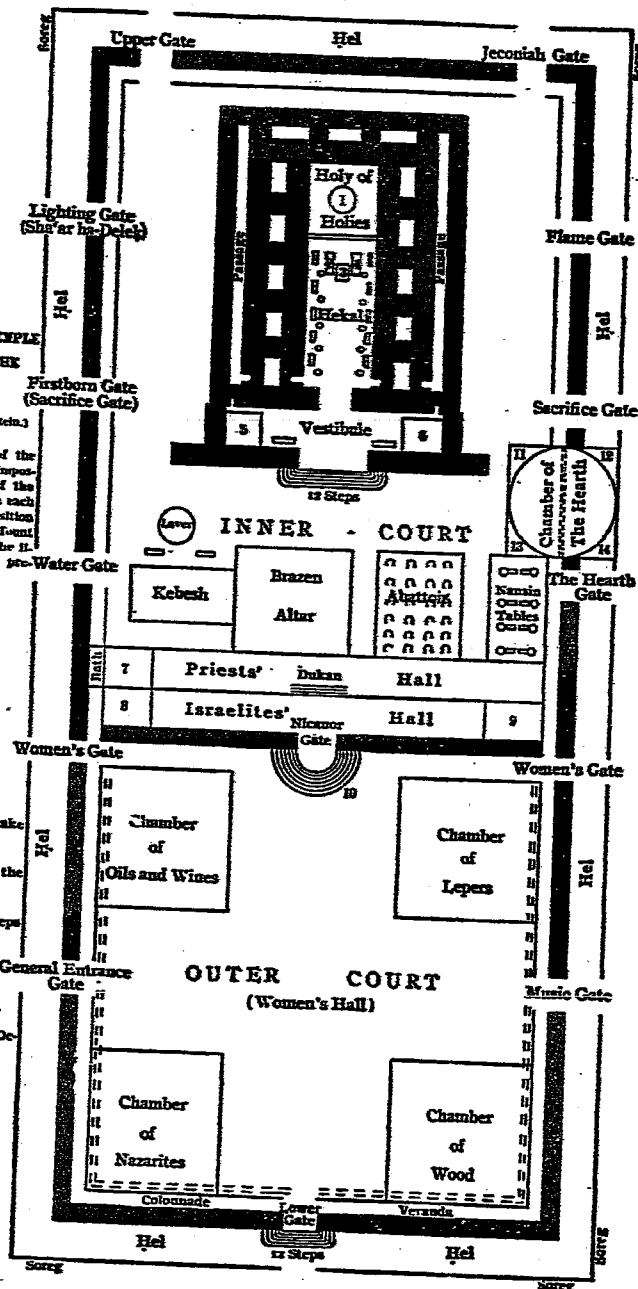
ACROSS THE GREAT DIVIDE: THE LAWS OF MECHITZA

PLAN OF THE TEMPLE ACCORDING TO THE TALMUD.

(Designed by J. S. Eisenstein.)

NOTE: The smallness of the scale has rendered impossible the delineation of the full number of steps in each staircase. The exact position of the Temple upon Mount Moriah is indicated in the illustration given on the preceding page.

- 1 Eben Shetiyyan
- 2 Candlestick
- 3 Altar of Incense
- 4 Table of Showbread
- 5 Chamber of Knives
- 6 Altar of Abimech
- 7 Chamber of the Pancake Makers
- 8 Chamber of Phinehas the Vestment Keeper
- 9 Fifteen Semicircular Steps
- 10 Chamber of Lamps
- 11 Bath Chamber
- 12 Chamber of Showbread
- 13 Chamber of Stones of De-filed Altar

Dotted lines have been added to show where the balcony was built.

75: To avoid the hair, nakedness or voice of a woman

/own/ wife, (4) one is forbidden to read "The Reading of Shema" opposite it. Gloss: There are /authorities/ who say that /this ruling/ only /applies/ with respect to /the body of/ one's /own/ wife, (5) but (6) where /the body of/ another woman is involved, even /an exposure of/ (7) less than a handbreadth is regarded as nakedness. (...)

Mitsvah Berurah

(4) One is forbidden to read. See the P.M.g., who quotes/conflicting/opinions as to whether /or not/ if one did read "The Reading of Shema" opposite it/ one is required to read it again once it is after the event, as /one must/ in an instance /when he read it opposite/ complete nakedness /, involving exposed private parts/. It is implied by the *D.Hach*, that even once it is after the event /the reading is not considered to have been of avnil and/ one must read it again. Nevertheless, it appears to me that when one did not gaze deliberately he need not be stringent and read it again once it is after the event, even where /the nakedness of/ a woman other /than his wife/ was involved.

(5) But, etc. See the *Nishmas Adam*, who writes that, according to all /authorities,

reading "The Reading of Shema" opposite/ such /nakedness/ involves no more than a Rabbinical/prohibition/ and shuffling one's eyes is /therefore/ of avnil for /it to be permissible/. This /applies/ likewise to /reading "The Reading of Shema" opposite/ a woman's /uncovered/ hair, which is discussed in Par. 2.

(6) Where another woman. Irrespective of whether she is single or married.

(7) Less than a handbreadth. Where /a woman's/ thigh is exposed, there are /authorities/ who say that even if she is one's /own/ wife and /the area exposed/ is less than a handbreadth it is /nevertheless/ forbidden to read /"The Reading of Shema"/ opposite it. /The reason is/ that /the thigh/ is a place which /arouses sensual/ thoughts more /readily/ than other members of the body.

הלכות קריאת שמע סימן עד עה

[370

באר הגולה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

שערי תשובה

עכ"פ ועכ"פ מ"ש פ"ה פ"ה
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

באר הגולה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

ביאור הלכה

ע"פ מנהג רובי...
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה
ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

ה' ע"ס במה נ"ח
א' פ"ה פ"ה

discussed is one that is "fighting to defend the spirit of Israel and its Torah." In it, young people can "soak up a love for Torah and Jewishness." Such a movement must be run in accordance with the moral dictates and halakhic pronouncements of our Sages, and must act to educate its members along these lines as well.

FROM THE RABBINIC TEXTS

SECTION I: THE MISHNAIC SOURCE — THE WATER DRAWING CEREMONY IN THE TEMPLE

משנה סוכה פרק ה ובבלי דף נא ע"ב:

משנה : מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו.
במוצאי יום טוב ראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנים שם
ותקון גדול .

גמרא : מאי תיקון גדול אמר רבי אלעזר כאותו שנתנו : חלקה
היתה בראשונה והקימה גזוזטרא, והתקינו שיהו נשים יושבות
מלמעלה ואנשים מלמטה.
תנו רבנן : בראשונה היו נשים מבנים : ואנשים מבחוץ והיו
באים לידו קלות ראש. התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים
מבנים, ועדיין היו באים לידו קלות ראש. התקינו שיהו נשים
יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה.

Mishnah, Succah, 5:2; Talmud: 51b:

Mishnah: Whoever did not see the Water Drawing Ceremony has never seen rejoicing in his lifetime.¹ At the conclusion of

1. On Hlul HaMoed Succot during the Second Temple Period, when water was being drawn for the Temple Water Libation of Succot, a massive festival was held.

the first day of Succot, they descended to the women's section² where they made a great improvement.³

Talmud: What was this "great improvement?" R. Elazar said, "It is as we have learned:⁴ It was originally smooth⁵ until they surrounded it with a balcony,⁶ establishing that the women must sit above and the men below."⁷

The Rabbis learned: "Originally the women were inside⁷ and the men outside,⁸ and it led to frivolity. It was then established that the women should sit outside and the men inside,⁹ yet this still led to frivolity. It was finally established that the women should sit above¹⁰ and the men below."

2. I.e., from the Israelite men's section to the women's section on the mountain slope below it (*Rashi*).
3. They would erect a temporary structure.
4. *Mishnah, Middot* 2:5.
5. There was nothing protruding from the wall (*Rashi*). Hence men could descend the mountain slope and mingle with the women. Cf. *Rambam's Commentary to Mishnah Middot, ad loc.*
6. Whereas R. Elazar rendered "balcony" with *gezuzira*, the *Mishnah* had used *ketzotzrah*. See also *Mishnah, Ohalot* 14:1.
7. In the women's section (*Rashi*).
8. In the Temple Mount courtyard (*Rashi*), separated only by pillars.
9. The advantage to this was that the women did not have to pass among the men.
10. Hence the erection of the balcony.

SECTION II: THE TORAH SOURCE — DESCRIPTION OF A FUTURE EVENT

ירושלמי שם הלכה ב :
 ממי למדו מדבר תורה : "וספדה הארץ משפחות משפחות לבד
 משפחות בית דוד לבד ונשיהם לבד" (זכריה יב, יב) ותינו אמרו —
 חד אמר , זה הספידו של נשיה, וחורנה אמר , זה הספידו של
 יצר הרע. מאן דאמר, זה הספידו של משיח — מה אם בשעה
 שהם אכלים את אמר האנשים במני עצמן והנשים במני עצמן,
 בשעה שהם שמוחים לא כל שכן! מאן דאמר, זה הספידו של יצר
 הרע — מה אם בשעה שאין יצר הרע קיים, את אמר האנשים
 במני עצמן והנשים במני עצמן, בשעה שיצר הרע קיים, לא כל
 שכן!

Talmud Yerushalmi, ad loc., 2:11

From whence do they derive it?¹² From a Biblical verse:
 "The land shall mourn, every family apart; the family of the
 house of David apart, and their wives apart" (*Zechariah*
 12:12). There were two expositors!¹³ — One explained, "This

11. Parallels the *Bavli*, ad loc., yet the *Yerushalmi* is clearer, hence we have quoted it directly.
12. I.e., On what basis was it permissible to effect temporary changes in the Temple structure? In the *Bavli* the question is interpreted as follows: "How could this be done? Is it not written, 'All is in writing from the hand of the Lord' (*I Chronicles* 28:19). The Temple measurements are in accordance with God's command."
13. "Amoraim": scholars who expound publicly, explaining the rulings of their teachers to the public at large. These *Amoraim* differed over the nature of the mourning described by *Zechariah*.

refers to a eulogy for the Messiah."¹⁴ The second explained, "This refers to a eulogy for the Evil Impulse." According to the former, if we say that the men and women must remain separate even when in mourning, how much more so when they are happy! According to the latter,¹⁵ if men and women must remain separate when the Evil Impulse is gone, then how much more so when it exists!¹⁶

Responsa *Igrot Moshe*, *Orah Hayyim*, Vol. I, 39:

In my humble opinion, the prohibition against prayer without a partition, even if separate seating exists, is intrinsically of Torah origin... as in the *Yerushalmi*: "From whence do they derive it? From a Torah exposition."¹⁷ Although the verse then quoted is only from the Prophets,¹⁸ it can still teach this. The verse does not serve to create a new prohibition,¹⁹ but to enjoin the people to hold eulogies according to Torah law, with men and women separate. It is similar to the many laws we learn from the *deeds* of the prophets, judges and kings mentioned in Prophetic verse.

14. The Messiah, son of Yosef, who according to Rabbinic tradition will be killed in the earliest stages of the future redemption. This tradition is described in *Otzar ha-Geonim* on the *Talmud*, ad loc.
15. In the end of days, God will slaughter Satan.
16. From here we derive that at any mass gathering, men and women must be separate, as explained in *Igrot Moshe*, below, section VIII.
17. The use of this expression indicates it is so.
18. The Book of *Zechariah*.
19. The verse did not create a prophetic ordinance. It only reflected common practice. In Talmudic parlance, it would be considered a *Gilui Milta*, See *Bava Kamma* 2b.

many instances, be averted. (3) Orthodox organizations should undertake to build synagogues in the suburbs and new communities where Jews are settling. If the various synagogue organizations . . . would concentrate on organizing new synagogues and Jewish communities in America, they could accomplish much.

We have not yet lost the battle, for we have not yet begun to fight. We have but abandoned the synagogue, much as the French abandoned Paris before the Germans fired the very first shot. Even today, however, we can yet defend our positions—if we will but have the determination. We must have the will to give battle, for the synagogue is the center of Jewish communal life in this country. No movement or organization is as strong as the synagogue. When we lose a House of Prayer we lose a strategic position. A right battle for principles is always a worthy and honorable endeavor.

Gird thy sword upon thy thigh . . . prosper, ride on, in behalf of truth (Psalms 45:4-5).

§ 15 §

On the Law of Mechtizah

BY RABBI MOSHE FEINSTEIN

THERE ARE LOCALITIES in this our country where people are breaking with the practice of having a *mechtizah* to separate men from women in the synagogue—in the "little Sanctuary" that yet remains to us. Undoubtedly they do not intend wilfully to transgress the law, but rather act from a lack of knowledge of the severity of the prohibition. It is therefore essential to explain the origins of the law, its stringency, and the minimum

15: R. Moshe Feinstein, *On the Law of Mechtizah*

height of a *mechtizah* [physical separation: partition, screen, etc.] which the law might require.

The basic rule is that even if men are on one side and women on the other, it is still forbidden for them to be without a *mechtizah*; and *this would seem to be a Biblical injunction*. The proof lies in Sukkah 51a: there the Talmud speaks of the balcony that was erected [in the women's court of the Temple] for the eve of the second day of the Sukkoth Festival, so that the women could be relegated to the upper level and the men to the lower [to watch from there the *simhath beth ha-sho'ebah*, the "festivity of drawing water" for libations].

And the question is raised: But it is written [that David said to Solomon about the Temple plans], *All this is in writing, as the Lord hath made me wise by His hand upon me, even all the works of this pattern* (1 Chronicles 28:19)—[indicating that it was forbidden to add anything to the structure of the Temple and the courts? Rab replied that they [the Sages] came across a verse in Scripture [Zechariah 12:12, signifying] that it was necessary to have a separation between men and women; see Rashi's amplification *ad loc*.

Quite obviously the import of the reply is that with the verse they found, it is as if the projecting balcony had been explicitly ordained, and there was thus no need to have Gad the Seer and Nathan the Prophet transmit this matter when they gave instruction about the working plans (1 Chronicles 28:29). Now had the balcony been required only by a Rabbinic proscription, it would be impossible to say that a Rabbinic law could override the Biblical dictum that *all this* [all the Temple plans, were given] *in writing* [and hence were not to be modified]—and in Hullin 83 the Talmud makes it quite clear that this is Scripture's ruling.

Therefore, if a balcony was required to separate the men from the women, that too must have been by Biblical law.

SECTION IV: PURPOSE OF THE IMPROVEMENT: TO PREVENT MEN AND WOMEN FROM MINGLING OR FROM SEEING EACH OTHER?

• משנה מדות ב, ה: חנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כפי שלא יהיו מעורבין .

Mishnah, Middot 2:5

The women look on from above and the men from below, so that they do not mingle.²²

Rambam, Hilkhot Lulav 8:12:

What did they use to do? Before Succot began they would erect in the Temple a raised section for women and a lower section for men, so that the two groups would not mingle.²³

Bet ha-Behirah, Succah 51b:

They relied upon a temporary structure to close the breach, to avoid the frivolity that might accompany the mingling of men and women.²⁴

Rambam's Commentary to Mishnah Succah, chap. 5:

Great improvement: very beneficial. They used to prepare a place for women, and a partitioned place for men. The women's section was higher than the men's section so that the men would not look at the women.

Tosafot Yom Tov on Mishnah Succah, *ad loc.*:

Rambam comments, "So that the men would not look at the women," and he is correct. Men's gazing at women induces frivolity... This surely applies in the House of God.²⁵

22. This *Mishnah* is the first source for separation of the sexes in our sages' writings, and the wording indicates a prohibition against mingling but not against looking at the opposite sex. This emphasis has practical relevance for determining partition height, as will be explained in the next section.

23. So, too, in *Hilkhot Bet ha-Behirah* 5:9. Ostensibly, *Rambam* in his *Halakhot* contradicts his *Commentary to the Mishnah*, below (but see *Igrot Moshe* in the next section, which explains *Rambam's* "looking at one another" to mean gazing accompanied by lewd thoughts, thus resolving the contradiction). If there really is a discrepancy, the *Halakhot* will take precedent, for three reasons: 1) They were written with the aim of providing legal rulings; 2) they were written later, 3) they were written in Hebrew.

24. This source accords with *Rambam's Halakhot*.

התמדה בין אנשים לנשים

7. מטרת התיקון — שלא יתערבו או שלא יסתכלו

משנה מידות ב, ה:

הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורבין .

8 רמב"ם הלכות לולב פרק ח הלכה יב:

וכיצד היו עושים? ערב יום טוב הראשון היו מתקנים במקדש מקום לגשים למעלה ואנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו עם אלו .

בית החזירה לבבלי שם:

סמכו בבנין עראי לגדוד פרוצות שלא להקל ראש להעמיד אנשים ונשים בערבוביא .

9 רמב"ם פירוש למשנה סוכה פרק ה:

תיקון גדול — גדול החועלת, והוא שהיו מכינים מקום לנשים ומקום גדול לאנשים, ומקום הנשים למעלה על מקום האנשים גבוה ממנו, כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים.

10 תוספות יום טוב למשנה סוכה שם:

פירש הרמב"ם, כדי שלא יסתכלו אנשים בנשים — והדיון עמו. הסתכלות האנשים בנשים מביא לידי קלות ראש... כל שכן בחצרות בית ה'.

26 משנה זאת היא המקור הראשון בדברי חכמינו להפרדה, והסגנון מצביע על איסור התערבות ולא על איסור הסתכלות. להדגשה זאת חשיבות מעשית לעניין קביעת גובה המחיצה, כפי שיתבאר בקטע הבא.

27 וכן בהלכות בית החזירה ה, ט. לכאורה סותרים דברי הרמב"ם בהלכותיו את דבריו בפירושו למשנה (אולם ראה בקטע הבא באגרות פשוה שפירש את ההסתכלות כהכטה שיש בה הרהור, ובוה השלים בין המקורות). אם אכן קיימת סתירה, דברי הרמב"ם בהלכותיו הם הקובעים להלכה, וזאת מתוך שלושה שיקולים: א. הם נכתבו במגמה של מסיקה, ב. נכתבו יותר מאוחר, ג. נכתבו בעברית.

28 הדברים חולמים את דברי הרמב"ם בהלכותיו.

29 תסם איפוא בדברי הרמב"ם בפירושו למשנה.

בשום מקום שלא הניחו להראים לעמוד במקום המרקדים.

אלא שהקיפו בשקופין אטומים ואין בלשון הזה חלונות כלל, ולכן צריך לפרש כמו שפירשתי.

ומלשון הרמב"ם בפירושו משמע שמקום האנשים לא היה למטה תחת הגזוזטרא שכתב שהיו מתקנים מקום לאנשים ומקום לנשים ומקום הנשים למעלה ממקום האנשים ולא כתב כלשון הרע"ב שהיו מושיבין הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה, שהיה משמע תחת הגזוזטרא, אלא משמע שלא היו האנשים למטה מן הנשים אלא מקום האנשים היה למטה על הרצפה ומקום הנשים היה למעלה במקום גבוה וכן משמע גם מלשונו בפ"ח מלולב הי"ב.

ולכן במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שמסתבר שאין לבוא לידי קלות ראש יש להחיר. והוא גובה ג' אמות שהן י"ח טפחים כדאימא בשבת דף צ"ב ע"פ ברש"י ותוס' שם ובתוס' עירובין דף מ"ח ותוס' ב"ב דף ק'. ואף שלרשב"ם שם שעם הראש הוא ג' אמות יש להקל בי"ז טפחים שפחות מי"ז ושליש א"א כדי שלא יקשה עליו מהא דשבת שמפורש שם שלכה"פ קרוב לי"ז הו' עד הכתפים, מ"מ יש להצריך י"ח טפחים כתוס' שפ"י הרשב"ם תמוה. ואף שנראים הראשים אף בי"ח טפחים כשעומדות, לא יבא מזה לידי קלות ראש. והמחמירין להגביה המחיצה עד שלא יתראו גם ראשיהן תבוא עליהן ברכה. ובפרט שהרבה נשים במדינת זו אינן נזהרות בכסוי הראש. אבל לדינא יש להחיר גם בגבוהה רק י"ח טפחים ואם שנמצאות שם גם פרועי ראש כבר הורה זקן בעל ערוך השולחן שבוה"ז שבעוה"ר יש הרבה כמותן מותר להתפלל כנגדן ולכן אין למחות אבל בפחות מי"ח טפחים אסור וצריך למחות בכל התוקף כי אף אם היה אסור רק מדרבנן צריך למחות כ"ש שלע"ד הוא מדאורייתא כדהוכחתי לעיל.

ובזה מובן פירושו במדות פ"ב מ"ה שכתב שהקיפו אותה בשקופין אטומים ועשו בהם כמין מעלות כדי שיביטו מהן הנשים בשעת כניסת ישראל לשמחת בית השואבה עיי"ש וטונתו שלא היו זיוין יוצאין מהכותלים להניח שם גזוזטרא כפרש"י דלפירושו לא היה שם כותל אלא שעשו הגזוזטרא אטומה עד הקרקע ושקופים הוא מלשון השקפה, ונעשו כמעלות לצד העזרה שיעמדו עליהן להביט משם. ונמצא שלא היה כלל מקום תחת הגזוזטרא לא כפרש"י וא"כ נמצא שנראו הנשים לכל האנשים לפירושו של הרמב"ם. ומוכרחין לומר שטונתו בפירושו לסוכה להסתכלות כזאת שיכולה להביא לידי קלות ראש שהוא רק כשעומדות הנשים למטה בלא מחיצה או אף במחיצה נמוכה שהן כמעורבין. וכתב זה מחמת שסובר שההסתכלות מביאה לקלות ראש כמו שכתב התי"ט ואמנם ההסתכלות האנשים בנשים מביאה לידי קלות ראש, אבל עכ"פ רק כשאפשר לבא מזה לקלות ראש שייך לאסור וכשהן למעלה אף בלא מחיצה ולמטה במחיצה גבוהה עד אחר הכתפים שאין שייך לחוש לקלות ראש לא איכפת לן בהסתכלות אף להרמב"ם בפירושו לסוכה. ואף אם נסתפק בטונתו בפירושו לדינא אין לנו אלא מש"כ הרמב"ם בהלכותיו פ"ה מביה"ב ה"ט שהוא כדי שלא יהיו מעורבבין וכן בפ"ח מלולב הי"ב שכתב כדי שלא יתערבו אלו עם אלו והוא כמו שבארתי שבלא מחיצה גבוהה יחשבו כמעורבבין כיון שבאין מזה לקלות ראש אבל מצד ההסתכלות עצמה אין לחוש.

והנה יש מקום לומר שרק במקדש היה אסור מדאורייתא משום דין יראה דומקדשי תיראו שאם הוא בקלות ראש אינו ביראה וא"כ בביהכ"נ הוא רק מדרבנן שאסרו גם בהם קלות ראש ולא מהני גם תנאי עיין במגילה דף כ"ח ובש"ע או"ח סי' קנ"א סעי' י"א וכ"ש לקלות ראש של איסור שאין מועיל בה תנאי. אבל בשעת התפלה וכמשוכרין שם שמים ודברי תורה וקדושה מסתבר שהוא דאורייתא שהלא הקדושה שתיקנו בביהכ"נ כתב הר"ן במגילה דף כ"ז שהוא משום שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה עיי"ש ואם דברי הקדושה עצמן אין בהם דיני הקדושה לא היה שייך לתקן קדושה על ביהכ"נ בשבילם, ולכן משמע שבעת התפלה הרי הוא בדיני קדושה מדאורייתא ויהיה אסור לנהוג בו קלות ראש בתפלה מדאורייתא. אבל מוכרחין קצת לומר שדין זה הוא מדאורייתא בכל מקום קבוץ שהרי ההספד שלעתיד שלמדין משם לא מצאנו בו שיהיה במקדש ואם שם לא נאסר מדאורייתא אלא לצניעות בעלמא איך שייך למילף מזה איסור דאורייתא למקדש אלא משמע שהוא איסור בכל מקום שצריכין להקבץ בו אנשים ונשים שאסורין להיות בלא הבדלת מחיצה ביניהם כדי שלא יבואו לידי קלות ראש. אך אולי אף שבהספד יהיה לצניעות בעלמא הוא עכ"פ ראייה שיש בזה

ואין לסעות לפרש בלשון שקופין אטומים שכתב הרמב"ם בפירושו למדות שהיו שם חלונות שקופים אטומים וכמו בחלונות המקדש שפרש"י במנחות דף פ"ו שהיו רחבות מכפנים וצדים מבחוץ וכאן יהיה להיפוך שבאופן זה נאמר שהן רואות ואין נראות כ"כ, ונפרש בפירושו בסוכה שהוא מצד ההסתכלות לבד, שהרי לא אמר שעשו חלונות שקופים אטומים

Ignorant Moshé, Oranh Haryyim, Vol. 1, 39: In synagogues attended by both men and women, it is preferable to make a balcony,³¹ that places the women higher. If for any reason, it is difficult to construct this,³² a genuine partition must be fashioned that will prevent frivolity. What is everywhere else considered a full-fledged partition³³ is insufficient here. Open gates, for example, were insufficient separation in the Temple, and for men and women to have sat together, separated only by such gates, would have breached a Torah prohibition. Therefore, a partition rising ten *tefachim* (about ninety centimeters) from the ground³⁴ does not suffice. It in no way discourages frivolity, for men and women separated by such a partition can chatter without difficulty.³⁵ This is as clear an example of frivolity as can be, and such persons are considered to be mingling together.

Still, a shoulder-height partition is logically sufficient, for the prohibition is not based on ability to see the other side. Even after the "great improvement" made in the Temple, only a "balcony" was mentioned, and the average balcony is not a partition. Thus, although the women remained visible,³⁶ it caused no concern. Even though *Rambam*³⁷ wrote in his *Commentary to the Mishnah*, "In order that the men will not look at the women," this should not be interpreted as prohibiting men from seeing women during prayer, for even when the women were above they were visible... His *Commentary* must be referring to the sort of look that might induce frivolity.

- 31. R. Feinstein used the *Mishnah's* expression, *gezuzira*.
- 32. And the women's section is behind or alongside the men's section.
- 33. E.g., for delineating private domain on the Sabbath.
- 34. Although sufficient regarding the Sabbath.
- 35. Being less than a meter, only about a yard, it is too low.
- 36. I.e., the men could see them.

ly. This can only occur when the women are below, separated by no partition or a small one, and that is like mixed seating. In any event, only situations that may lead to frivolity need be prohibited. When the women are above, even in plain view, or below, separated by a shoulder-height partition, conditions unlikely to lead to frivolity, the men's seeing them does not concern us. Even if we are uncertain about *Rambam's* intent in his *Commentary*, in terms of the law we have only what he wrote in *Hilkhot Lulav*: "So that they do not mingle with each other."³⁸ Therefore, a partition to shoulder height is acceptable, i.e., three *amot*, or eighteen *tefachim*.³⁹ Even though the women's heads are visible when they rise, this will not induce frivolity. Blessed are those who raise the

37. If *Rambam* in his *Commentary to the Mishnah* really contradicts his *Halakhot*, we must follow the ruling of the latter. See footnote 23 above.

38. In later responsa (*Oranh Hayyim*, Vol. 11, 23, 24), he ruled that we can make due with sixty inches which is 1.524 meters (according to R. David Feldman's table in the appendix to his edition of *Kitzur Shulchan Arakh*, eighteen *tefachim* is 1.67 meters. According to Shimon Hodelheimer's first table, eighteen *tefachim* is 1.44 meters, and according to his second table, it is 1.738 meters).

Note: In these responsa, R. Feinstein pronounced that this measurement must be taken from the floor of the women's section if it is raised slightly above the rest of the synagogue; see details there. Also, since the purpose of the partition is to prevent frivolity, a partition of clear glass will suffice, as far as the requirement of separation is concerned. Nonetheless, if there is reason to suspect that impropriately dressed women will be present, i.e., women with bare arms, glasses is insufficient, because looking at them makes prayer forbidden to the men. For details of this prohibition, see *halvot*, chapter 4.

partition to conceal even the women's heads. Legally, eighteen *tefachim* suffices, even if married women with uncovered hair are present.⁴⁰ A partition of less than that is forbidden, and must be vigorously protested.

Ad loc., 42:

Because of its height,⁴¹ a women's balcony satisfies the need for a partition, even if the women remain visible. Yet, because women wear sleeveless garments, a curtain must be added to conceal their arms from view. If possible, the curtain should be high enough to conceal their hair as well.

Yet, synagogues with balconies are not careful to install a curtain, and I can only imagine that it is because the pious members have despaired of anyone listening to them in this regard. There, the God-fearing must turn their faces aside when in prayer.⁴²

39. According to his ruling that nowadays even a married woman's exposed hair does not make prayer forbidden. See below chapter 4, section 16.

40. There is no need for a partition of eighteen *tefachim* if the women are in a balcony, for mingling is impossible. This follows R. Feinstein's view that the obligation to maintain separation does not stem from fear that the men will look at the women. Even so, regarding immediately child women in the women's section, we must take into account the prohibition against prayer under circumstances inducing lewd thought.

41. It should be noted that R. Feinstein did not prohibit prayer in a synagogue so long as conditions preventing mingling were fulfilled. As for the problem of seeing immodestly clad women, it is the congregant's personal duty to avoid looking at them. Yet it is best not to build a synagogue in such a way that congregants will constantly have to avert their gaze. See below, chapter 4, at the end of section XII.

תנוע לה
ה. יעודה של המחיצה בבית הכנסת ונוחה — דעות חלוקות
כ"ה בה"מ י"ב א"ח סימן עו :

פריצי עם אשר בקהל פלוני... שלא יד להרוס בעורת נשים שלא הוא
כגורה לגמרי בקרשים, רק בעמדים ויובלו לראות ולהיראות... הנה
חלילה לנשים לשחק, כי מן הדן אנו מחויבים לעשות הפסק בין
עורת אנשים לעורת נשים, כמו שהיה בבית המקדש; בשמחת בית
השואבה עשו חיקוק גדול, שלמדנו מכתוב שלא יראו אנשים לנשים מפני
שמבאי ליד קלות ראש י"י. בית הכנסת הוא מקדש מעט י, וחייבים
למחות על זאת ולהחליף לעוברי עניוה י"י.

ש"ה בין אליעזר חלק ז סימן ח :

הרבנים בפירוש המשניות מדינא אח הטעם: כדי שלא יסתכלו אנשים
בנשים, וזה אפשרי רק על ידי עבייה מחיצה בנובה איש או וילגוה.
הנה שאלת המחיצה כבר נתעזרה בדרך קודם, ויצא פסק דין על כך,
אשר עליו חתומים למעלה משבעים גאונים, ונמנה אתם... הגאון ר'
שלמה גאנצפריד י"י. פסקו בסכניא חריפא: אסור לעשות המחיצה המבדלת
בין עורה ונשים ואנשים רק באופן אשר לא יוכלו להסתכל אנשים בנשים,
רק יעשו כנוהג בימי קדם, וכן אם כבר נעשה, לא יבנסו בה י"י.

- 30 אף הוא חפס בדברי הרמב"ם בפירושו למשנה — ובהכרעתו זאת כבר
כשתקפת הוראה הלכתית. המחיצה בבית הכנסת צריכה למנוע כל
אפשרות של הסתכלות האנשים בנשים, וזאת גם אם הנשים נמצאות
למעלה ביציע. דברי הרב משה פיינבסין באגרות הנה שהבאנו בסמוך,
עומדים בסחירה להכרעה זאת.
- 31 נראה מסגנונו זה, כחפס בשיטת רבו החכה בספר, לעיל קטע ג, שקיימת
דרישה מיוחדת בבית הכנסת, שהיא בבחינת "מקדש מעט", הולמת
מהתפרדה בשמחת בית השואבה, כלעיל הערה 25.
- 32 בהמשך דבריו אף הורה שיש לעמוד על דרישה זאת, גם אם היא חובלת
לפריסת חוגים מסוימים מהקהילה, שנה מאוימים לייסר מכתרת קהילת
לעצמם על כל מה שכתב מפריסה זאת.
- 33 מחבר קיצור י"לוחן ש"ה, חי בהגנה באמצע הנאה הרב-עשרה.
לחק חלק נכבד במלחמת חלבידי ההנה שטר נגד המחזקים השונים.
- 34 מסתבר שיסוד ההתנגדות הנמצאת של רבנים אלה להקל בענייני מחיצה
הוא בחששותיהם מהורמים הימורמים שפעלו בארצות אלה במאה

SEPARATION OF MEN AND WOMEN

Rambam's Commentary to Mishnah Succah, chap. 5:
Great improvement: very beneficial. They used to prepare a
place for women, and a partitioned place for men. The
women's section was higher than the men's section so that the
men would not look at the women.

Tosafot Yom Tov on Mishnah Succah, *ad loc.*:
Rambam comments, "So that the men would not look at the
women," and he is correct. Men's gazing at women induces
frivolity... This surely applies in the House of God.²⁵

SECTION V: PURPOSE AND HEIGHT OF THE SYNAGOGUE
PARTITION — DIFFERING OPINIONS

Maharam Shik, Orah Hayyim 77:
Licentious men in a certain congregation... are seeking to
destroy the women's section, so that rather than being sealed
off with boards, it will merely be marked off with pillars,
allowing the women to see and be seen... Yet a synagogue is a
miniature Temple,²⁶ and we are legally bound to erect a
partition such as existed at the Temple Water Drawing
Ceremony. There a temporary structure would be erected in
accordance with Scriptural evidence that the men must not

CHAPTER ONE

see the women lest it induce frivolity.²⁷ Heaven forbid that the
upright should remain silent! The change must be protested
and the perpetrators chastised.²⁸

Tzitz Eliezer, 7:8:
Rambam in his Commentary to the Mishnah stresses a reason
for having a partition: "So that the men will not look at the
women." Only curtains or a partition the height of a man can
prevent this. The question of a partition arose in the last
generation, and an incisive ruling was given, signed by over
seventy great sages, among them R. Shlomo Ganzfried:²⁹ "It
is forbidden to erect any partition that allows the men to gaze
upon the women. We must conduct ourselves now as in the
past. One may not enter any synagogue in which an improper
partition has been erected."³⁰

25. He therefore adopted Rambam's wording from his *Commentary to the Mishnah*.
26. This wording suggests that he adopted the view of his mentor, *Hatam Sofer*, quoted above in section III. Thus, as we learn from the Water Drawing ceremony (see footnote 21), a synagogue, being a "miniature Temple," has special requirements.

27. He, too, adopted the wording of *Rambam's Commentary*, reflecting his halakhic ruling. The partition must prevent any possibility of men gazing at women, even if the women are above in the balcony. R. Moshe Feinstein in *Igrot Moshe*, quoted just below, disagrees.
28. Later in his response he rules that this demand must be met even if it leads to the departure of certain circles who have been threatening to leave and establish their own congregational framework.
29. Author of the *Kitzur Shulhan Arukh*. Lived in mid-nineteenth century Hungary. Played a large role in the battle of *Hattam Sofer's* students against the various innovators.
30. The vociferous opposition of these rabbis to leniency regarding the partition was most likely based upon their distrust of the Reformers active in their region during the nineteenth century. The rabbis sought to prevent any change in age-old customs of their congregations, hence they chose the stricter approach.

באסיפות של רשות, כגון בשעת הכנסת כלה לחוסה או בשעת נאומים ודרשות, לא הקפידו מעולם לעשות מחיצות, ורק מוקדקים שלא ישבו אנשים וגנשים יחד, ולא יתערבו זה עם זה.

אמנם ראיתי במרדכי: מחיצה שעושים לצניעות, כגון מחיצה שעושים בשעת הדרשה בין אנשים לגנשים, מותר לעשותה בשבת יי. משמע שעשו מחיצות גם בשעת הדרשה, ולא דוקא בשעת החפילה. נראה שזו היא מידת חסירות ולא מצד הדיו, ומעולם לא ראינו בארצות ליטא ופולין שידקדקו בזה יי, והנח להם לישראל — אם לאו גכיאם הם, בני גכיאם הם יי.

ט. חובת ההפרדה בישיבת בסעודת מצות — חילוקי דעות ספר חסידים סימן שצג:

כל המברך "שהשמחה במעונו" יי צריך לחקור אם קיימו יוגילו קרעה" (תהילים ב, יא) — רעה במקום גילה. אבל אם לוקח אדם אשה שאינה הגונה, או היא לוקחת איש שאינו הגון, או ששניהם אינם הגונים, או אם אין תרבות שם, שיש נויבול פה ביניהם, או שהגנשים יישיבה בין האנשים שהרהורים שם, לא יחכו לברך "שהשמחה במעונו" יי.

כל מצוה הנכאה בעבירה על ידה מוטב שלא יעשה המצוה, כמו מצוה

דבריו כרויים: אין צורך במחיצה כלל, אלא שהאנשים והגנשים חייבים לשבת בחלקים שונים של האולם. כעניין זה דבריו מרחיקים לכת יותר, להקל מן ההוראות של הרב משה סיינשטיין.

57 מרדכי שבת סימן שיא, הובא כשי"ע או"ח שטו א, בהגהת הרמ"א.

58 לחייב מחיצה בין האנשים וגנשים בשעת הדרשה, אבל בודאי ישבו בגמרה, אשר לשיעורים בצוותא, כשאין להם צניון טוב, ראה להלן קטע יי.

59 על פי כבלי ססחים דף טו ע"א, פירוש הדברים: יש להתייחס בכובד ראש למהג שהשתרש בעם מדורות קדומים; ודאי יש להניח שכבר התיישבו בדבר חכמים ישראל וקיים יסוד מוצק למנהג.

60 הכוונה לפתיחה המיוחדת לברכת הוימון בסעודת גישואין: "ברוך אלהינו שהשמחה במעונו ושאלנו משלך". המלה "במעונו" מתייחסת לקורשא בריך הוא ומצביעה על נוכחות השכינה בשמחת עמו ישראל, ולכן יש להיזהר שהאווירה תהיה הולמת את השמחה השכינה.

61 הוראה אחרונה ואת היא השייכת לענייננו. לדעתו, אין לאנשים ולגנשים

לשמה החתן. ואם יודע שבלא פריצות לא יהיה, או אינו יכול להיות בלא החרור, או אינו יכול להיות מלראות הנשים יי, אל יהיה שם.

כית חרש פירוש לטור אבן העזר סימן סב:

בקראקא נהגים שבסעודה שעושים כליל שני מברכים "אשר ברא" ולא "שהשמחה במעונו", ולא מצאתי טעם למנהג זה, אלא לפי שסעודה זאת קטנה היא, ומושיבים אנשים וגנשים יחד בחדר אחד, וכחוב במנהגים שאין מברכים "שהשמחה במעונו" במקום שיש חשש של הרהור עבירה יי.

קיצור שולחן ערוך סימן קמט סעיף א:

צריכים להיזהר שלא יאכלו אנשים וגנשים בחדר אחד, שאם אוכלים בחדר אחד אין אומרים "שהשמחה במעונו", כי אין שמחה כשיצר הרע שולט יי.

לכ"ס החרש לקוטי מנהגים סעיף לו:

אין נוהרים בזה עכשיו, ואמשר משום שעכשיו מורגלות הגנשים הרבה בין אנשים, ואין כאן הרהור עבירה כל כך... מרוב הרגלן בינינו, וכיוון דרשו דשו יי.

לשבת יחד בסעודת מצוה, ואם אגום יושבים יחד אין השכינה שורה ביניהם.

62 צורת הישיבה היא כואת, שאי אפשר להימנע מראיית הנשים.

63 יש לצניין שלא אמר הכ"ח הישיבה בחדר אחד, אלא כא למק אה המנהג שלא לברך "שהשמחה במעונו".

64 הרחיק לכת יותר מרבי"ח — שלל את הישיבה בחדר אחד. דבריו בזה משקפים את מנהג ארצו בזמנו — הקהילות החרדיות בהוגריה במאה ה"ט.

65 כיוון שמתרגלים לדבר, כבר אין בו כוח להשמיע (ע"ס כבלי גיטין נו ע"ב). הפנה בדבריו גם לדברי החלמה, ברכות כ ע"א: דמין כאמאי כי קאקי חוירי — אין גירוי בדבר, כמו שאין גירוי בראיית סחם דבר יסה, כגון אווים לבנים.

מחבר הלבוש, ר' מרדכי יסה, נמנה עם התלמידים המובהקים של הרמ"א, המגיה האשכנזי לשו"ע. הדברים נכתבו בסוף המאה השש-עשרה, ובודאי יש להניח שבעידן החדש יש חוקף יתר לדבריו, שהרי אנשים וגנשים

ואהבת יהדות. סו"ס אין לנו דיקטטורה צבאית ואין ביכלתנו לנקוט אמצעי כפיה נגד הנוער המתרחק מאתנו. לא נשאר לנו אלא דרך הצלה אחת ויחידה: לחבב את היהדות ולהראות את נועמה ויפיה הרוחניים במסגרת של חברותא יהודית השומרת על עצמאותה הרוחנית באומץ לב ובגאון.

ג) ועכשיו אני רוצה לבאר את הבעיות העומדות על הפרק מצד ההלכה.

לפי תיאור כת"ר יושבים הבנים והבנות בחדר אחד. אבל אינם יושבים על ספסל אחד יחד, אלא שהם שרים שירי קודש, פסוקי תניך וזמירות שבת ביחד. במחנה הקיץ או במחנה החורף הם לנים בבתיים מיוחדים, גברים בבית אחד ובחורות בבית אחר, וגם השיעורים לומדים הבנים לבד והבנות לבד, והמדריכים, שהם יר"ש ומדקדקים במצוות, מקבלים אחריות שלא יטיילו הבנים והבנות יחד אם לא באופן מאורגן בהשגחת המדריכים.

והנה במסי סוכה נ"ב מבואר שהיו מקפידים שלא יתערבו האנשים והנשים וכלשון המשנה במסי מדות פ"ב, מ"ה: וחלקה היתה בראשונה והקיפופה כצורה, שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן, כדי שלא יהו מעורבין. וכן כתב הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ה, הל"ט ובהל' לולב פ"ח הלי"ב: כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ולא הוזכר שם שעשו מחיצות גבוהות שלא יסתכלו אנשים בנשים, ועי' מה שכתב הב"ח באו"ח סי' ע"ה דהסתכלות היינו התבוננת לשם הנאה, וכבר הביא ביד מלאכי כלל ה' אות קע"ז בשם הרבה ראשונים, שהאיסור הוא הסתכלות בהבטה יתירה ועי"ש מה שפירש הגמ' בע"ז דף כ': וגשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנוי וכו', שהכוונה להסתכלות המביאה לידי הרהור עניירה. וזהו דבר המסור ללב וכל אחד מחוי' להשמר מהסתכלות מתועבת זו, ולפיכך לא עשו בזה תיקון מיוחד, ורק תקנו שלא יתערבו אנשים בנשים, לפי שהתערבות זו מביאה ממילא לקלות ראש, ורק בביהכ"נ יש תקנה קדומה לעשות מחיצות גבוהות, שלא יוכלו להסתכל משום תפילה וקר"ש, שאסור מטעם ערוה, כמבואר בברכות כ"ד ע"א, שטפח מגולה וכן שער באשה ערוה, אבל באספות של רשות, כגון בשעת הכנסת כלה לחופה או בשעת נאומים ודרשות לא הקפידו מעולם לעשות מחיצות ורק מדקדקים שלא ישבו אנשים ונשים יחד ולא יתערבו זה עם זה. ואמנם ראיתי שמביא דברי המרדכי במס' שבת פ"ג, ש"א שכתב: כגון מחיצה שעושין בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת, עי"ש, משמע שעשו מחיצות גם בשעת

הדרשה ולא דווקא בשעת תפלה וקר"ש. ונראה שזו מדה חסידות ולא מצד הדין, ומעולם לא ראינו בארצות ליטא ופולין שידקדקו בזה. והנה לישראל וכו'.

ד) ומה שנוהגים לשיר ולזמר וזמירות קודש בניס ובנות יחד — כבר נשאלתי ע"ז ממנהיגי המחנות, והשבתי להם, כי בבואי לברלין ראיתי בבתי החרדים מזמרים אנשים ונשים יחד וזמירות קודש בשבת, והשתוממתי למנהג זה שהוא נגד דין מפורש באו"ח סי' ע"ה ס"ג, שקול זמר אשה בשעת ק"ש אסור. ועי' שם במג"א, שקול אשה ערוה, כגון א"א או נדה אסור אפילו שלא בשעת ק"ש והבתולות בימינו לעולם בחזקת נדה, וידועה מחלוקת הראשונים בזה, שרה"ג וכן הר"ן והמרדכי סוברים שמ"ש בברכות כ"ד קול באשה ערוה היינו דווקא לענין ק"ש, והרא"ש אומר שם דלא לענין ק"ש איתמר עי"ש. ויש בזה מבוכה בין מפרשי הרא"ש, שהמעדני יו"ט כתב בכונת הרא"ש שלענין ק"ש הקילו כדי שלא יבטל מק"ש עי"ש, וכבר השיג עליו במחה"ש או"ח סי' ע"ה, שאין סברא לומר שלענין ק"ש יש להקל. ובאמת פשטות לשון הרא"ש דלאו דווקא לענין ק"ש אלא לעולם אסור לשמוע קול זמר וכן הבין דברי הרא"ש רבנו הגר"א שם. והנה הרמב"ם והסמ"ג והטור לא הביאו דין זה לענין ק"ש אלא בהל' איסורי ביאה. משמע שחולקים הם על רה"ג וסוברים כהרא"ש, אלא שהם כתבו הלשון: אסור לשמוע קול ערוה, ומשמע שהאיסור הוא לשמוע קול ערוה, אבל לא קול פנוי שאינה ערוה. ונראה שאין כאן מחלוקת, שרה"ג כתב כן לענין ק"ש, דהתם נאמר בגמרא סתם: קול באשה ערוה, משמע בין נשואה ובין פנוי וכמו שדקדק בס' באר שבע המוזכר לעיל, ולכן פירש דמיירי לענין קריאת שמע. אבל שלא בשעת ק"ש מותר לשמוע קול פנוי, ואם בגמ' קדושין דף ע' ע"א נאמר: נשדר ל' מר שלמא לילתא, א"ל הכי אמר שמואל: קול באשה ערוה, משמע שאפילו שלא בשעת ק"ש אסור ולכן פירשו הרמב"ם והטור דהתם מיירי בא"א והיא ערוה ולהכי אסור אפילו שלא בשעת ק"ש. ועי' בשו"ע או"ח סי' ע"ה, שכתב המחבר: יש להיזהר משמיעת קול זמר אשה בשעת ק"ש, והיינו כדעת רה"ג הנ"ל, ואולם באהע"ז סי' כ"א סעיף א' העתיק לשון הרמב"ם: ואסור לשמוע קול ערוה, והיינו שלא בשעת ק"ש, דאז אסור רק בערוה, וכן כתב שם הב"ש, ועי' גם במג"א סי' ע"ה שכ"כ.

ואולם לדינא אין נ"מ בזה, כיון דהבתולות הן בחזקה נדה וכמשיכ' במ"ב א"כ אסור לעולם לשמוע קול זמר של בתולות, ומטעם זה ערערתי נגד מנהג זה שנתנו חרדי' אשכנזי, ואולם אחרי חקירה ודרישה

כגון א"א וכד' אבל לא קל אשה פנוי שאיננה ערוה וטעו להמשך אחר לשון הרמב"ם בכ"א מאיסורי ביאה וכן השו"ע אה"ע בסי' כ"א. שכתבו ואסור לשמוע קול ערוה, אבל כבר הוכיח בשו"ת באר שבע שזו טעות ואין ג"מ בין נשואה ופנוי. עיי"ש בקונטרס באר מים חיים אות ג', ומדבריו יוצא שאף זמירות של שבת אסור לומר בחזורים עם בתולות.

מכל מקום, כשנשאלתי ע"ז ממנהלי "ישורון" הוריתי להם שימשיכו את פעולתם עפ"י הדרך שהתוו להם גדולי אשכנז, שהיו צדיקים גדולים וכל כוננתם היתה לש"ש. להציל את הנוער מסכנת הטמיעה שהתפשטה באשכנז בימיהם ועיי"כ הצילו כמה נפשות מישראל והצליחו לקרבם לתורה ולש"ש, וגדולי אשכנז היו בקיאים ומומחים בחכמת החינוך ולכן הצליחו במעשיהם להקים דורות שלמים של בעלי יר"ש והשכלה חילונית כאחד, מה שלא עלה בידי גאוני גדולי ליטא ופולין, לפי שלא ידעו לכונן את החינוך עפ"י תנאי הזמן. וידוע מה שסיפר הגאון מהר"י סלנטר וצ"ל בשו"ב מאשכנז ושם נודמן עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר וצ"ל וראה אותו מרצה שיעורים בתנ"ך ושו"ע לפני נשים צעירות ובתולות, וכה אמר: אם יבוא מי מרבני ליטא להנהיג כן בעדתו, ודאי שיצבירו אותו מכהונתו, וכן הדין. מ"מ הלואי שיהי חלקי בג"ע עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר, והטעם הוא משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, כמו שנבאר להלן.

והנה רבני פולין ואונג'רן שנתגלגלו למדינת צרפת רואים את המנהגים החדשים שהנהיגו חרדי צרפת עפ"י שיטת גאוני וצדיקי אשכנז, והם מוחים נגדם בעז, לפי שמנהגים אלו הם נגד דינים מפורשים בגמ' ופוסקים, כנ"ל. אולם אין הרבנים הנ"ל בקיאים בתנאי החיים השוררים במדינת צרפת ואינם רואים את המצב הירוד של היהדות שם. להיפך, בדרישותיהם הם מעמידים בסכנה את התפתחותו של הארגון הזה, אשר כבר הצליח הרבה בפעולתו החינוכית, כמו שתיאר כת"ר במכתבו וכל דבריו הם כנים ואמתיים, וזה ידוע לכל.

(ב) ידוע כמה חזק שטף ההתבוללות בארץ צרפת וכמה גדול מספרם של נשואי התערובת במדינה זו. בניגוד לארצות אחרות ששם היהדות הולכת ומתגברת ומתנערת משפלותה, הנה בצרפת הטמיעה הולכת וגדלה. תנאי הסביבה הצרפתית המיוחדת, המצטיינת בקלות דעת ובדלות של עיון רציני מעמיק, רוח החירות החופש והרדיפה אחרי נחיות נעימה זוהר חיצוני מקסים, גורמים להתפשטות מחלת ההתבוללות בארץ זו ורבים הם חלליה בקרב יוצאי רוס, ר"ל, ואם לא

יתאזרו ויתעודדו לאהו בדרכי הצלה ולהקים פנת מגן לשרידים יחידים אשר יוכלו אחרי חינוכם ולימודם בקודש להכין דור חדש נאמן לה' ולתורתו; אם יוניחו את המעשה הבדוק והמנוסה של החינוך החרדי לפי שיטת גדולי אשכנז — סופה של יהדות צרפת גויעה וכלי גמורה חי' עת לעשות לה' וכי. עצם ההתאגדות של בנים ובנות תחת דגל התורה והמסורה מהוה כח גדול של חיזוק ועידוד לרוח הנוער שהוא נתון תחת השפעה בלתי פוסקת של בית הספר הנכרי והסביבה הגויית. הגורם העיקרי למצב המעצב והמבאיש שנולד בצרפת הוא לפי דעתי רגש הבדידות המציק על לבו של הנוער היהודי. הנער, או הנערה היהודית, מרגיש א"ע בודד ונעזב לנפשו. אין לו אחיזה נפשית בקרב הבית או המשפחה של הוריו וקרוביו. הבית והמשפחה של אחינו בצרפת נתרוקנו מנחלת אבותיהם וממסורתם של הווי יהודי חי ורענן, אין בהם סימן של חיים ברוח היהדות. הרדיפה אחרי כסף ותענוגות עולם עשתה שמות בקרבם וגרמה לפריקת עול תורה ומצוות. הצעיר היהודי כשהוא מגיע לגיל בוגר מרגיש א"ע בודד בעולמו. היהדות, כפי המתודה של הוראת הזקנים והישישים מסוג הישן, היא בעיניו חיים של נזירות ובדידות, והלימוד עצמו מורגש אצלו כשעמום ביגע. ואת היהדות הם רואים כעין גיטו רוחני של ימי הביניים שיש להחלץ ממנו בכל כוח. הצעירים והצעירות בצרפת הם מנותקים מכל מגע ומשא חברותי עם יהדות אמת מלאה חיים ותנועה, מכל לימוד מבדח ומושך את הלב, אין שום קשר בין איש לאיש, אינם מצטרפים ואינם מתחברים זה אל זה מחוסר אידיאלים משותפים, ולפיכך הם הולכים ונסחפים עם הזרם הזר של הסביבה הגויית. התוצאות ידועות למדי, הם הולכים ונטמעים ונבלעים בין הגויים, ולפיכך אני מקדם בשמחה ובברכה את הארגון "ישורון", שהוא עומד ונלחם מלחמת מגן לרוח ישראל ולתורתו. קודם כל הוא מגרש את הבדידות הנפשית ורוח היאוש והרפיון של הצעיר או הצעירה. בראותם כי לא אלמן ישראל ועדיין ישנם בתוכנו צעירים וצעירות שומרי תורה ומצוות, הם מעודדים זא"ז ברוח ומזרזים זא"ז שלא להתבייש מפני המלעיגים מקרב אחיהם וקרוביהם. ודבר זה בלבד כדאי הוא להמליץ זכות על האיגוד הכשר הזה נגד מקטרגיו, ואף הלימוד בחבורה בצורה נאה ומתקנה הוא גורם חינוכי גדול שאין להמעיט את ערכו. גם ההכרה וההתייחסות ההדדית כשהיא נשמרת במסגרת של צניעות יהודית וכן הטיולים והשעשועים הכשרים והצנועים יש להם כוח משיכה גדול. הם יוצרים סביבה ואווירה שכולה יהודית טהורה, שבתוכה סופגים ריח של אהבת תורה

ר"ל וכו'

confused ideology, vague in its attitudes and undecided as to its policies.

In particular, I wish to call the attention of the Conference to the *mechitzah* problem. I continually receive reports from laymen from all parts of the country, accusing many rabbis of displaying indecisiveness and even cowardice in this matter. They charge them with laxity and indifference, even in cases when the traditionally minded individuals are willing to organize in defense of the principle of segregation. I have the feeling that a well coordinated, aggressive effort on our part may stop, if not reverse even, the trend of Christianization of the synagogue. However, many of our colleagues choose the *derech ketzarah va'aruchah*, the easy way which leads to doom and disaster.

I do hereby reiterate the statement I have made on numerous occasions, both in writing and orally, that a synagogue with a mixed seating arrangement forfeits its sanctity and its Halachic status of *mikdash me'at* [a Sanctuary-in-miniature], and is unfit for prayer and *abodah she-beleb* [the service of the heart]. With full cognizance of the implications of such a Halachic decision, I would still advise every orthodox Jew to forego *tefillah be-tzibbur* [group prayer] even on Rosh Hashanah and Yom Kippur, rather than enter a synagogue with mixed pews, notwithstanding the fact that the officiating rabbi happens to be a graduate of a great and venerable *yeshibah*. No rabbi, however great in scholarship and moral integrity, has the authority to endorse, legalize, or even apologetically explain this basic deviation. Any rabbi or scholar who attempts to sanction the desecrated synagogue, *ipso facto* casts a doubt on his own moral right to function as a teacher or spiritual leader in the traditional sense of the word. No pretext, excuse, *ad hoc* formula, missionary complex, or unfounded fear of losing our foothold in the Jewish community, can justify the acceptance of the

110

13: R. Dr. J. B. Soloveitchik, *Message to a Rabbinic Convention*

if the Traditional Synagogue will base itself upon a single and firm policy toward Jewish observance, will the Synagogue and the Rabbi again become the great unifying and creative forces in Jewish life.

13

Message to a Rabbinic Convention

BY RABBI DR. JOSEPH B. SOLOVEITCHIK

I REGRET EXCEEDINGLY my inability to be at this most important conference of our organization. On strict orders of the doctor, I must not engage, for the time being, in public speaking, or even attend public functions. Please accept my heartfelt wishes for very successful and fruitful deliberations and discussions, which should in turn be translated into realities.

I also wish to express to you my deep appreciation of and admiration for your unselfish and untiring efforts in behalf of Torah and traditional Judaism. I know how much you have given to the cause of strengthening the orthodox rabbinat, to solidify its position and to promote its objectives. May the Almighty bestow upon you His infinite blessings and grant you health and fortitude to carry on your good work for many more years. The task is a difficult one; but the harder the mission, the greater is the reward. לְבוֹטָא צְרִינָא אִינְרָא.

The Rabbinical Council of America stands now at the crossroads; and must decide either to assume boldly and courageously the time-honored, by-ages-sanctified role of the traditional rabbinat which traces its history back to Joshua, Moses and Sinai, and thus be ready to fight for an undiluted Halachah which is often not in the vogue; or to deteriorate into a so-called modern rabbinic group of undefined quality and of a

109

Igrot Moshe, Orah Hayim 41:

At optional gatherings, including weddings, I am uncertain whether the prohibition applies where there is no fear of

CHAPTER ONE

Yihud,⁶¹ but I tend to think not. Men and women used to consume the Pesah offering in the same home.⁶² Each offering was consumed by several families together — all groups held more than ten men (*Tractate Pesachim*).⁶³ If a partition had divided men from women they would have constituted two groups.⁶⁴ The *Mishnah* also teaches that groups cannot be formed of just women and slaves, and Rava explains, "lest it lead to sin."⁶⁵ Hence we derive that for women to form a group with Jewish men is permissible.⁶⁶

ובבקים קבץ לדברי הרשות וראו בהחלטת
מסופקני אם יש והאיסור זה באופן שלילא חשש
יחד ויותר נטה שלילא לאיסור זה דהא אשכחן
באבלת תפס שהיו אובלין והאנשים והנשים בבית
אחד, והיו שם כמה משפחות שאין להן כל פסח ומפסח
שלא נמנו עליהן יומרו מעשרה כדאיתא במסותם דף
ס"ד. ובמדרש רבה איכה איתא הני ר"ח אפילו מ'
ואפילו ג' בר קפרא אבל אפילו ק' דל"ש אין
תפסו נאכל בשתי הבורות ואם יעשו מתיצה בתיבה
הזו יחשבו כשתי הבורות כדאיתא במסותם דף ס"ז
ומד"ש נשמע שגם לר' יהודה אין שגאנל בשתי
הבורות לא חייבו שותפים יאכלו בהבורות אחרת.
וגם בזה צ"א חנו ואין עושין הבורות נשים ועבדים
וקטנים אין להם שמפיש רבא שאין עושין נשים
ועבדים בהבורות אחר משום תפלות משמע נשים
עם אנשים ישראלים מותר, ולמה דחה סבור ר'
עוקבא בר חנינא לא עבדינן לנשים לבדן אלא דוקא
עם אנשים עירישי. חזון שגם לר' יהודה דאיתר'
אליבית' רשאון לאכול בהבורות אחר שהוא בלא
מתיצה, וגם אם דחילה התפס פניה שפרשי"י צ"ע
שאר"הו"א א"ל יוחנן מפני שהיא בורש לאטל לעיני
האנשים צ"י שמסתכלין בה שאין שייך בפני אביה
ואתה אלא בפני אנשים אחרים, איך מפורש שלא
היה מתיצה בניניהם, אבל בתיב"צ ובשעת התפלה
הוא איסור ברור ומדאורייתא וצ"ד שותתיה מתיצה
של י"ח מסותם בניניהם או שיהיו הנשים למעלה
והאנשים למטה כדבארתי.

ג דברו אל-כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחדש
הזה ויקחו להם איש שה לבית-אבתו שה לבית:
ד ואם-ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו
ה הקרב אל-ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו
ו על-השה שה תמים זכר בן-שנה יהיה לכם מן-
ז הכבשים ומן-העזים תקחו: והיה לכם למשמרת עד
ח ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל
ט עדת-ישראל בין הערבים: ולקחו מן-הדם ונתנו
י על-שתי המזוזות ועל-המשקוף על הבתים אשר-
כ יאכלו אתו בהם: ואכלו את-הבשר בלילה הזה
ט צלי-אש ומצות על-מרתים יאכלו: אל-תאכלו
ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם-צלי-אש ראשו

הליה שנאמר מתבוססת דמיון (סס ו) בשני דמים. ואומר גם את דם צדק
אסירין מצור חין מים בו (זכריה ט"א). ושהיו שטופים בחלילים אמר לה
לכם (להלן פסוק כח). משכו ידיכם מחלילים וקחו לכם לחן של מזון
ושחטו אתו וגו'. וכי כלן שחטין. אלא מכלן שלטו של אדם כמו
קידושין מאי: קהל עדת ישראל. קהל ועדה וישראל. מכלן אמרו
נשחטין בשלשה כחות זו אחר זו. נכנסה כת ראשונה נעלו לרחוק
כדאיחא בפסחים (סד): בין הערבים. משש שעות ולמעלה קרוי
ששמש נוסה לבית מצואו לערוב (מכילתא). ולשון בין הערבים נראה
ללני ערב ועריבת הלילה בתחלת הלילה (פסחים נח). ערב לשון נשף וחם
כל שחמה (ישעיה כד:י"א): (ז) ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם יכול ביד
(להלן פסוק כב; מכילתא): המזוזות. הם הזקופות אחת מכלן לפתח
המשקוף. הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו. לית
(שברשאוועלע). ולשון שקיפה חכמה כמו קול ענה נדף (ויקרא כ"ג:ט). ע
חבורה (להלן כ"א:כה) משקופי: על הבתים אשר יאכלו אתו בו
משקוף ומזוזות שצבית התבן וצבית הנקר שאין רחין בתוכן: (ח) את
גידים ועלמות (מכילתא): על מרתים. כל עשב מר קרח מרור. וליט
זכר לוימררו את חייהם (לעיל א"י:ד; פסחים קמ"ז): (ט) אל תאכלו ממ
לנו כל זרעו קוראו נא בלשון ערבי: ובשל מבשל. כל זה בחזרה אל תל
מאי: במים. מנין לשאר משקין. ח"ל ובשל מצול מכל מקום (ס מאי):
אש. למעלה גזר עליו במלות טהה. וכאן הוסיף עליו לא טהה. אל תא

זו והראיה עם חשכה (מכילתא): ג. דברו אל כל עדת. וכי אהרן מדבר והלא כבר
נאמר אתה מדבר (לעיל ז:ב) וואכה דבר אל בני ישראל לאמר (להלן לא:ג). אלא
חולקין כבוד זה לזה ואומרים זה לזה למדני והדבור יולא מבין שניהם כאלו שניהם
מדברים (מכילתא): דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש. דברו
היום בראש חודש שיקחוהו בעשור (חודש) (מכילתא): הוזה. פסח מזרים מקחו בעשור
ולא פסח דורות (מכילתא; פסחים לו). שה לבית אבות. למשפחה אחת. הרי שהיו
מרבין יכול זה אחד לכלן. ח"ל זה לבית (סס): (ד) ואם ימעט הבית מהיות
משה. ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד שאין יכולין לאכלו ויבא לידו נוסר ולקח הוא
ושכנו וגו' זרו משמעו לפי פשוטו. יעוד יש בו מדרש ללמד שאחר שכמו עליו יכולין
להתמעט ולמאן ידיהם הימנו ולהמנות על זה אחר. אך אם בלא למשך ידיהם
ולהתמעט. מהיות משה יתמעטו בעוד שהם קיים בהיותו בחיים ולא משתמעט
(מכילתא; פסחים פט). במכסת. חשבון וכן מכסת הערכך (ויקרא כ"ג:כג): לפי
אבלו. הראוי לאכילה פרט לחלום חזקן שאינו יכול לאכול כזית (מכילתא): תבסו.
תתמנו: (ה) תמים. בלא מום (ס"א): בן שנה. כל שנתו קרוי בן שנה. כלומר שנוול
בשנה זו (סס): מן הבבשים ומן העזים. או מזה או מזה שאף עז קרוי שה שנלחם
וזה עזים (דברים י"ד): (ו) והיה לכם למשמרת. זה לשון בקור שטעון בקור
ממוס ארבעה ימים קודם שחיטה (מכילתא; פסחים לו). ומפני מה הקדים לקחתו
לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא נזהר בן בפסח דורות היה ר' מטיח בן חרש אומר הרי
הוא אומר ואשבור עליך וחרשך והיה עתך עת דודים (יחזקאל ט"ז:ח) הגיעה שבעה
שנשבעתי לאברהם שאנאל את בניו ולא היו בידם מלוות להחטטק בהם כדי שיגאלו
שנאמר ואת ערום ועריה (סס ז). ויזן להם שתי מלוות דם פסח ודם מילה שמה בחיותו

ie *pesach-offering*. The word *pesach* means *pass* and it commemorates God's mercy toward the Jewish nation in the night of Pesach in Egypt, for He took the lives of the Egyptian firstborn, but He *passed over* the homes where they were eating their *pesach-offering* [see below, vs. 17]. Although the *pesach-offering* was to be brought in the morning, the offering in Egypt served a special function and procedures that applied only in Egypt, as the Torah states in *Exodus 12:1-10*.
The word *pesach* suggests that God chose only lambs or sheep for the offering because they were Egyptian deities. The use of animals as offerings would demonstrate conclusively the subjugation of Egypt to the will of God.
— *Speak*. Although the word is in the plural, imply-

ing that both Moses and Aaron were to convey the commandment to the nation, the Sages derive from elsewhere in Scripture that only Moses transmitted God's commands to the nation. What happened was that Moses and Aaron honored one another by teaching the *mitzvah* to each other, so that the listeners heard it from both of them (*Rashi*).
— *Assembly*. The word derives from *יעד*, to fix, to appoint, implying that the word refers to a society united by their common calling, a community (*R' Hirsch*). This is the first time the word is found in the Torah, implying that the commandment of the *pesach-offering* ushered in a new era. The Jewish people was now a nation, united by its common calling as God's Chosen People.
— *On the tenth of this month*. On the first day

